

Ar izrādes „Rīga dimd” režisoru Kārli Auškāpu sarunājas LKA profesors Jānis Siliņš

Lugu „Rīga dimd” Mārtiņš Zīverts (1903-1990) sarakstīja 1967.gadā Zviedrijā, un tās tematika ir saistīta ar senākiem Latvijas vēstures notikumiem: Kalendāru nemieriem Rīgā (1585-1589). Protams, ka dramaturgu interesēja gan vēsture, gan arī cilvēku savstarpējās attiecības sarežģītos politiskos un sociālos apstākļos. Lugas pirmuzvedums M.Zīverta režijā notika Hannoverē (Vācija) 1968.gadā. Lugas „Rīga dimd” fragmenti Alfrēda Jaunušana režijā tika rādīti Dailes teātrī 1983.gadā, atzīmējot autora 80.dzimšanas dienu. Toreiz ar M.Zīvertu tikās arī režisors Kārlis Auškāps.

Kārlis Auškāps: Mārtiņš Zīverts man ir dāvinājis vairākas lugas, bet „Rīga dimd” man ir ar autora ierakstu: „*Jaunmeistaram*”. Es to biju piemirsis, bet, meklējot izdevumus, to atklāju un, kad jau sākām mēģināt, pat sapriecājos, jo iedomājos, ka tā izvēle nav nejauša.

Jānis Siliņš: Kāpēc Tu šobrīd iestudē makabru spēli 2 ainās, kas attēlo kādu Kalendāru dumpja dienu leģendu?

K.A. Tur tie vārdi ir daudz, bet man liekas, ka atslēgas vārdi, kas mūsu amatā ir derīgi ir *spēle, kas attēlo leģendu*. Tas ir ļoti ietilpīgi: gan žanra nosacījumi, gan Zīverta skatījums uz vēstures notikumiem. Un atbildēt uz jautājumu - kāpēc?! - ir stipri grūti. Tas ir tāpat kā, ja kāds man jautā: pasakiet trīs iemeslus, kāpēc man būtu jānāk uz šo jūsu izrādi? Faktiski es nevaru pateikt – kāpēc? Es varu atbildēt, ka es nezinu! Ja Jums nav nekā cita, ko darīt, tad nāciet! Saprātīgas un racionālas atbildes man nav un nebūs! Vienmēr režisora satikšanās ar lugu ir nedaudz mistiska un noslēpumaina, un iracionāla... un nevaru pateikt, vai es atradu lugu, vai luga atrada mani?! Tie tēli kļūst kaut kur apkārt – fantomi lido kaut kur gaisā...!!! Idejas un tēli atrod režisoru un aktierus, caur kuriem iemiesoties! Šie tēli „prasījās parādīties” - pastāstīt kaut ko tādu, kas ir aktuāls arī šodien, kas bija pirms piecsimt gadiem - Rīgā un droši vien visā pasaulē. Tā ir cilvēku alkātība un muļķība, un godkāre... Te ir gan sirdsapziņas mokas, gan tieksme mīlēt, gan tieksme ievērot likumus, gan tos pārkāpt. Viss cilvēciskais spektrs visā plašumā, tajā skaitā korupcija, kas piemīt arī šodien Rīgas Rātei. Ja ir runa par birģermeistariem, par departamentu vadītājiem, par augstākiem kungiem utt. Un tas Zīverta burvīgais dialogs un burvīgais humors, arī viņa karātavu melnais humors. Uzdrošinos teikt - pat absurda dramaturģijas iezīmes. Ļoti asprātīga, zināmā mērā pat provokatīva luga. Un kā vienmēr Zīvertam - tēli un viņu likteņi, viņu saprašanās un nesaprašanās, konflikti un visam pāri tomēr Zīverta asprātīgais un koncentrētais dialogs.

J.S. Aktualitāte, protams, šajā lugā ir! Bet tomēr, kāpēc Zīvertu tik maz iestudē?

K.A. Es domāju, ka viņu par maz lasa. Nezina viņu! Ja lasītu, tad zinātu. Tas ir tas pats, kas ar Anšlavu Eglīti! Lasīt vēl un vēl! Un, galu galā, vairāk par vēstures grāmatām to atmosfēru, kā dzīvoja mani vecāki un vecvecāki, mēs varam iegūt no

Anšlava Eglīša un Mārtaņa Zīverta dramaturģijas! Tas ir kaut kas tāds, bez kā mēs nemaz nevarētu īsti saprast, kā dzīvoja cilvēki toreiz.

J.S. Mārtaņš Zīverts jau arī pilnībā nerakstīja „Rīga dimd”, lai attēlotu vien kādu Latvijas vēstures posmu. Viņš rakstīja ar tā laika cilvēka acīm.

K.A. 1968.gadā bija pirmizrāde Hannoverē. Tas ir par to, ko Zīverts kā cilvēks ir pārdzīvojis Zviedrijā, ko viņš ir zinājis, kas notiek šeit Latvijā, toreiz. To Austris Grasis, kurš tagad dzīvo Latvijā, varētu visprecīzāk izstāstīt, kā toreiz bija, kādas bija idejas un domas, jo viņš pirmizrādē spēlēja Bendi. Arī Zīverta kundzi mēs ceram ieraudzīt pirmizrādē Rīgā. Jo tas jau negadās bieži, ka kāds no pirmizrādes dalībniekiem varētu būt arī Dailes teātra pirmizrādē!

J.S. Tas tiešām būs ekskluzīvi, jo tad mēs kaut kādā mērā vairāk sajūtīsim to atmosfēru, kāda varētu būt toreiz, pirms nepilniem piecdesmit gadiem, un kā Mārtaņa Zīverta lugā ietvertās domas un idejas darbojas šodien, tagadnes Latvijā.

Tomēr, turpinot par izrādi, vai lugas iestudējumā, tu varēji iesaistīt tos aktierus, ko vēlējies?

K.A. Šis ir viens no tiem retajiem gadījumiem, ka varēju dabūt ideālo aktieru ansambli: Vita Vārpiņa, Olga Dreģe, Pēteris Liepiņš un Juris Kalniņš - pēc pirmajiem lasījumiem un pirmajiem analīzes mēģinājumiem es varēju skaidri apjaust, ka viss ir ideālā sakritībā. Aktieru izvēle un lomų sadalījums ir precīzs. Kāds no gudrajiem vīriem kādreiz ir teicis, ka tas nosakot deviņdesmit procentu no izrādes panākumiem. Vēl Blaumaņa laikos recenzijās rakstīja, ka „lomas bija īstās rokās”. Šeit arī varētu teikt, ka lomas ir īstās rokās! Un režisors, „riktīgs” režisors visu ir izkārtojis gaumīgi! Režisoram par lomām faktiski jau nekas „nemaz nav jādomā”!!!

J. S. Pilnīgi viss ir tā kā „sakritis”: Mārtaņš Zīverts tev kādreiz uzdāvināja lugu, īstā laikā „atnāk” materiāls, un Rīgā situācija nav mainījusies, un izskatās, ka arī nemaz nemainīsies!

K.A. (*smejot*) ...un izskatās, ka nekas arī nemainīsies!!! (*smejas*)

J.S. Reāli jūs mēģināt uz skatuves rādīt dzīvi, kāda tā ir tagad?! Šodienas Rīgā. Neskatoties uz to, kas slēpjas zem Marēm un Katrēm un Bendes?

K.A. It kā tā ir spēle, kas attēlo leģendu, bet patiesībā viss ir pavisam citādāk. Mēs rādām to, kas ir šodien! Mēs it kā miedzam ar aci, tik nepārprotiet, mēs taču spēlējam visu, par šodienu!

J.S. Un tavs lieliskais palīgs Juris Vaivods!

K.A. Juris Vaivods kārto gan mūziku, gan trokšņus, bet ir vēl kaut kas vairāk. Viņš uz ļoti skaisto Ojāra Vācieša dzejoli ir komponējis brīnišķīgu dziesmu. Viņš it kā to nemaz neafišē, bet „No gadu krama/aizved Vecrīgā pie bendes namiņa” Jurim tā ir iznākusi fantastiska dziesma. It kā jau to kādreiz kāds ir komponējis, bet Vaivodam ir

pavisam cita atmosfēra un melodija! Kad pieķēros pie Zīverta lugas, tad nevarēju nemaz uzreiz saprast, kas tur vēl līdzī skanēja. Izrādījās - Ojārs Vācietis!

J.S. Jā, režisors sarunājas tik mierīgs, tik līdzsvarots, ne par ko neuztraucas, jo viss šajā gadījumā ir vislabākajā kārtībā?

K.A. Tas nenotiek bieži! Ko nu es tur vairs varu darīt! Bilde ir - dekorācija ir ļoti laba. Pietiekami mobila. Un galvenais, kas ir svarīgākais izrādē, ka sieviešu kostīmi ir brīnišķīgi! Un Ieva Kundziņa ir fantastiska! Sieviešu kostīmi - tā man ir neaizskarama lieta! Tur neko nevaru darīt, tas ir tikai viņu pašu ziņā. Večiem tas ir „tabu”!

J.S. Mums jau galvenokārt dāmas šobrīd tērpus izrādēm vien darina. Bet kā tad bija agrāk, kad pats scenogrāfs arī dāmām kostīmus veidoja? Kā viņš tika galā?

K.A. Vecos laikos katrai dāmai bija sava garderobe. Divdesmitajos, trīsdesmitajos gados viņām bija salonkostīms, tautiskais kostīms un vēl kaut kas, kādi četri pieci kostīmi, tad atlika tikai pieskaņot kopējam stilam! Man tā liekas!

J.S. Bet šoreiz Tev ir Ieva Kundziņa.

K.A. Vai, vai!... dāmas teica par Ievu Kundziņu -tagad jau neviens tā nestrādā, tik uzmanīgi: katru krāsiņu, katru mazo rievīņu, dziedziņu, katru podziņu un ieloku... Ievai Kundziņai ir kinostudijas prakse un fantastiska gaume, un fantastiska atbildības sajūta

J.S. Viņa iet arī tajā konkrētajā tēlā, tas jau nemaz tik bieži nenotiek, jo biežāk jau mākslinieki taisa savas kolekcijas...

K.A. Taisa kolekcijas un visus saģērbj vienā stilā. Es jau arī esmu atskatījies visādus tā saucamos laikmetīgo teātru Eiropas variantus, kas galu galā rada ... vienveidību!

J.S. Jo tēls un situācijas jau nosaka savu veidu un izteiksmes formu, savu interpretāciju.

K.A. Neviens dialogs nevar iztikt bez dotajiem apstākļiem! Dotos apstākļus nosaka arī laikmets, un, ja to tu ignorē un vēlies transformēt uz šodienu, tad ir nepieciešama cita dialogu struktūra. Jo kaut kas sabrūk! Ja saka - dekonstruēt, tad es nesaprotu, tad jau vajadzētu katram radīt kaut ko savu, ne ārdīt cita rakstīto. Tā ir destruktīva, iznīcinoša, nivelējoša darbība. Tad ieguvumu ir daudz mazāk.

J.S. Bet Zīverta lugā esat tekstu īsinājuši.

K. A. Saprotams, bet tas jau ir kaut kas cits. Pie tam krietni. Un pēdējos gadus, pat īpaši nemērot, strādājot, iestudējot, man katrs cēliens ir ne vairāk kā stundu. Ja iet pāri tam laikam, tad man liekas, ka man nav nekādas tiesības aizturēt cilvēkus ilgāk! Tāds garums ir mūsdienu cilvēkam vispiemērotākais.

J.S. Lugā ir bende. Tas ir senos laikos, bet kāds tad tagad izskatās bende? Kādu viņu redzi, iztēlojies?

K.A. Ļoti solīds, acīs nekrītošs, ievēro likumus, strādā pēc savas labākās sirdsapziņas. Kā jau Zīverts viņu attēlo. Godīgs sava amata meistars. Vissirsnīgākais, visīstākais likuma kalps. Bende rūpējas par sevi, viņš interesējas par anatomiju, par psiholoģiju, viņam rūp, kādā garastāvoklī pie viņa klienti nonāk, galu galā, viņš ir liels cilvēku pazinējs, jo jebkurš ir viņa potenciālais klients.

J.S. Psiholoģiski smagi. Ciniski arī?

K.A. Bez šaubām, bet, ja esi profesionālis... Tas viss ir Zīvertam.

J.S. Tad jau šodien skatītāji to uztvers.

K.A. Precīzi viss tas pats, kas šodien. Un humors... es neteiktu - cinisks, bet Zīverts ir ļoti ironisks. Tanī ziņā tā ir tāda luga, kurā ironijas ir visvairāk.

J.S. Vai ir vēl kāda Zīverta luga, kuru gribētu iestudēt?

K.A. Bez šaubām! „Vara” ir pirmajā vietā. Kaut kā arī „Nauda” liekas interesanta, tik gribētos vēl kaut nedaudz turpinājumu. Mana mīļākā Zīverta luga ir „Kāds, kura nav”. Tur nevar nevienu vārdu ne pielikt, ne atņemt. Arī „Minhauzena precības”. Un citas. Ļoti smeldzīga un interesanta ir „Rakte”.

J.S. Zīverts jau bija ļoti ražīgs dramaturgs, viņa darbos jau tik daudz dažādu tēmu.

K.A. Ir gan, ko lasīt, ko domāt. „Meklējiet rakstos”, kā teica Misiņš. Gribēju vēl tikai pateikt, ka viss tas, ko mēs izrādē darām, ir vājprātīgi komiski, un ir redzams, ka nekas nemainās, kā to jau Roterdamas Erasms „Muļķības slavinājumā” ir rakstījis, ka „viss pasaulē mainās, tikai cilvēku muļķība ne”.